

De achterblijvers

Van Maaike Gerritsen verscheen eveneens
bij uitgeverij Anthos

De geboorte van een wees

Maaïke Gerritsen

De achterblijvers

Anthos|Amsterdam

ISBN 978 90 414 2313 9

© 2014 Maaïke Gerritsen

Omslagontwerp Bloemendaal & Dekkers

Omslagillustratie © Paul Simon / plainpicture / Cultura (jongen)

© Stuart Westmorland / Stockbyte / Getty Images (achtergrond)

Foto auteur © Merlijn Doomernik

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

‘With all its sham, drudgery & broken dreams, it is still a beautiful world. Be careful. Strive to be happy.’

Max Ehrmann, ‘Desiderata’

2008

Het einde van de winter

Sprengler

Verwaarlozing, zag hij toen ze in de behandelstoel plaatsnam en naar hem lachte. Haar scheve, gebutste gebit getuigde ervan. Een van de bovensnijtanden stond te ver naar voren, de kiezen daarachter lagen dakpansgewijs over elkaar. Niemand had de moeite genomen. Geen tandarts, ouder, vriendin. Niemand had haar een beugel aangeraden. Kon ook een geldkwestie zijn natuurlijk, of haar eigen onverschilligheid.

Ze leek met de pieken haar voor die donkere ogen een jongere versie van Lisbeth Salander uit de trilogie van Stieg Larsson. Ze droeg een spijkerbroek met kettingen aan de riem, daarboven een vaal zwart T-shirt met gaten. In de verschotten glitter was NIRVANA te lezen. Haar groene bomberjack hing open, te los over de schouders. In haar linkermondhoek hing een lollystokje. Op zijn verzoek haalde ze het uit haar mond. Hij zag het kapotgebeten uiteinde.

‘Lolly’s zijn een drama voor de tanden, die moet je niet meer nemen.’

Het meisje knikte gehoorzaam terwijl de assistente het stokje uit haar hand nam en in de afvalbak wierp.

‘Ely, maak je dat even schoon?’ Hij keek zijn assistente aan en wees naar de modderige voetafdrukken die patiënten

in de loop van de dag op de vloer hadden achtergelaten. Zijn stem klonk misschien net iets te nadrukkelijk en luid.

Enigszins geërgerd pakte ze de zwabber uit de kast, maar toen hij zei dat ze daarna wel naar huis kon gaan, knikte zijn assistente dankbaar.

Hij liep met haar mee naar de deur om alvast de agenda voor de volgende dag door te spreken. Het was kwart over vier, een gure dag met slagregens en hagelbuien. Op de drempel draaide Ely zich om en zei: 'Voor ik het vergeet...'. Met één hand trok ze de lamswollen sjaal voor haar mond naar beneden. 'Het meisje is nog niet ingeschreven. Haar naam is Fae Knoop. En Stuurman komt ook nog, die drong zo aan; om halfvijf staat de afspraak.' De glazen deur viel met een klap dicht achter de wapperende sjaal.

Sprengler zuchtte en liep terug naar de behandelkamer, waar het meisje op hem wachtte. Zijn linkerbeen voelde koud en klam aan, de tintelingen in zijn linkerarm leken in de loop van de dag heviger geworden. Hij snakte naar zijn dagelijkse borrel, zijn stoel en de *Elsevier*. Stuurman, die ook nog. De arbeidsinspectie dwong hem mee te werken aan het onderzoek naar de verhoogde spiertonus bij tandartsen. Hij kon er niet langer onderuit, hij had de afspraak de afgelopen maanden al twee keer verzet.

Toen Ely de naam van het meisje noemde, had hij geglimlacht. Geen Lisbeth, maar Fae heette ze. Het klonk hem te lief in de oren. Bo, Kees of een andere stoere naam had beter gepast. Gewoontegetrouw reikte hij na binnenkomst naar zijn mondkapje, al was dat voor zichzelf door zijn ziekte allang niet meer nodig. Nog voor hij de kap over zijn mond en neus schoof, zag hij pareltjes van angstzweet op haar bovenlip. Het euvel der getraumatiseerden en soms zelfs maagden als het ging om tandartsbezoek. Bang gemaakt door verhalen van anderen of – zoals bij patiënten van boven de dertig vaak

voorkwam – door het vroegere geklungel van een schooltandarts. Aan het begin van zijn carrière had hij het concept van de muziekpraktijk bedacht. Patiënten kozen voorafgaand aan de behandeling welk verzoeknummer ze tijdens de procedure wilden horen. Dat verschaftte hem onmiddellijk een vermelding in *de Gouden Gids* als traumadeskundige. Niet zo vreemd in combinatie met zijn werkzaamheden als forensisch odontoloog, en gemakkelijk verdiend. Ook de angsthazen, de tandartsvrezers, wisten sindsdien zijn praktijk moeiteloos te vinden.

Om de hals van het meisje hing aan een leren bandje een stuk van een tand.

‘Een herinnering aan betere tijden?’ vroeg hij lachend.

Ze knikte naar hem, maar lachte niet terug. Toen hij naar haar verzekeringspasje vroeg, antwoordde ze opvallend beschaafd en schuchter: ‘Geloof niet dat ik dat heb.’ Ze leek haar pijn te verbijten, alsof ze gewend was weggestuurd te worden. Hij zou haar niet wegsturen. Hij zou haar de pijn ontnemen.

‘Hoe oud ben je?’

Ze keek hem aan en knipperde onrustig met haar ogen. Haar legerkisten zaten onder de drek, alsof ze dwars door de velden had gelopen, als was hij de enige tandarts in de verre omtrek.

‘Misschien kunnen we je moeder even bellen om te vragen waar je verzekerd bent?’ Ze maakte een afwerend gebaar en schoot met haar andere hand naar haar wang.

‘Nou, dan beginnen we maar,’ zuchtte hij. ‘We weten in elk geval dat het defect zich rechtsboven bevindt. Op de röntgenfoto is een flinke zwarting te zien.’ Hij draaide het scherm naar het meisje en toonde haar de donkere vlek. Sprengler zag dat ze haar handen tot vuisten balde.

‘Wat betekent dat, een zwarting?’ Ze lachte onzeker naar

hem. Toen ze overeind kwam om de foto van dichterbij te bekijken, zag hij vocht op de armleuning.

‘Waarschijnlijk een dode tand. Het proces speelt zich binnen in de wortel af, misschien al jarenlang. Daalt bijvoorbeeld je weerstand dan kan het ineens gaan opspelen. Je hebt een gat zo diep dat de zenuw aangetast wordt, hij sterft af en vormt gassen die uitzetten en voor spanning zorgen. Het kan ook een trauma uit het verleden zijn. Ben je er bijvoorbeeld ooit op gevallen?’

Het meisje haalde haar schouders op. ‘Zou kunnen; ik val zo vaak.’ Ze hield haar hoofd schuin en keek hem met toegeknepen ogen aan.

Door de luxaflex priemde een straal van de ondergaande zon naar binnen. Buiten zou een regenboog te zien zijn; er lagen druppels op de ramen. Het T-shirt van het meisje hing zompig over haar spijkerbroek en haar haar hing in slierten over haar voorhoofd en wangen. De uitgelopen mascara, de zwarte vegen onder haar oogleden en het aanhoudende trillen van haar benen maakten haar uiterlijk extra kwetsbaar. Zijn ontroering verwarde hem.

‘Ik moet het wortelkanaal openen. Dat kan pijn doen, maar een verdoving is vaak nog pijnlijker. Ik doe het liever zonder, als je er geen bezwaar tegen hebt. Maak je geen zorgen. Ik heb een vaste hand.’ Het endo-setje vond hij pas na lang zoeken. Het leek alsof hij slecht georganiseerd was. Had hij Ely maar niet naar huis laten gaan.

Eerst boorde hij door het oclusale vlak. Zijn hand beefde niet. Gisteren rond hetzelfde tijdstip had hij zijn werkzaamheden kort moeten staken. De patiënt had niets in de gaten gehad, maar hij was zeker tien minuten bezig geweest met het spoelen en schoonmaken van ongebruikte instrumenten. Daarna trok het zwart voor zijn ogen langzaam weg. Het trillen van zijn hand, dat zoals gewoonlijk begon na een he-

vige druk op zijn borst, stopte zoals een zakdoekje een lopende neus. Wellicht moest hij weer eens een afspraak maken met zijn neuroloog; wellicht had zijn ziekte een volgend stadium bereikt en moest zijn medicijngebruik daarop aangepast worden.

Toen de boor de wortel opende en hij de extirpatienaald pakte om de dode zenuw te verwijderen, reageerde het meisje als verwacht niet direct. Haar handen lagen nog even op de stoelleuning, en lieten vervolgens los om in een reflex haar neus dicht te knijpen. De geur wende nooit. Een gangreneuze pulpa ruikt als vissenoogsglijk of bedorven pinda-kaas. Sprengler voelde zich op momenten als deze nauw verwant met een gier die de eerzame klus van Moeder Natuur op zich nam. Hij was nu slechts een ruimer van kadaverresten.

‘Hebben wij elkaar niet eerder ontmoet? Een tijd geleden waarschijnlijk, maar gezichten vergeet ik zelden.’

Ze keek hem aan met iets onbestemds in haar blik en zei niets.

Sprengler probeerde zich opnieuw te concentreren op zijn werkzaamheden, terwijl hij een hand even ter geruststelling op haar wiebelende been legde. ‘Volgens mij was het een keer toen ik mijn hond uitliet bij het Lusselse meer. Zijn reactie verbaasde me, normaal gesproken is hij niet zo enthousiast tegenover vreemden.’

Nog altijd zweeg het meisje.

Een zwarting aan de wortelpunt, een beginnend abces. Een kwartiertje werk had hij eraan. Nadat hij het kanaal gespoeld had met verdund chloor, sloot hij de tand af met een desinfecterende pasta en plaatste er een tijdelijke vulling op.

De tweedelige arm van de lamp wierp zijn schaduw op de ruit, reflecterend in een schotel van licht. Daarna vervormde

het tot een spookachtige figuur, zwevend over het raam. Opnieuw sloeg de regen tegen de ruiten. Het glas kraakte in het kozijn onder de druk van de wind.

‘Zo, je bent klaar voor vandaag. Je kunt hier je mond spoelen.’ Hij hielp haar overeind toen hij geklop hoorde op de deur. Het kapje en de handschoenen gooide hij in de prullenbak, en in een vloeiende beweging reikte hij zijn patiënt een kartonnen bekertje water aan.

‘De prikkel en dus de grote pijnveroorzaker is weg. Nu kan de genezing op gang komen. Het bot heeft tijd nodig om te herstellen.’ Terwijl hij sprak, liep hij naar de deur. Het geklop was al overgegaan in ongeduldig gebons.

‘Sorry, maar er heeft hier kennelijk iemand haast. Kun je nog even wachten op de gang? We moeten nieuwe afspraken maken.’

Het meisje knikte terwijl Stuurman de praktijkruimte binnenstormde en onmiddellijk op allerlei knoppen drukte om de behandelstoel te laten dansen.

Sprengler waande zich plots in zijn verleden. Bij de gedachte aan wie hij was geworden, overspoelde hem de heimwee naar zijn vroegere luchthartige zelf.

Sprengler was langzamerhand gewend geraakt aan het idee een aantal jaren voor zijn pensioen te moeten stoppen met de praktijk. Geleidelijk afbouwen, was het advies van zijn neuroloog toen die een beginstadium van parkinson constateerde. Daarbij hield Sprengler voor zichzelf wat hij onder geleidelijk wilde verstaan. De eerste jaren modderde hij op de oude voet door, al slikte hij MAO-B-remmers en at hij wat gezonder dan daarvoor.

Helaas constateerde hij naast zijn impotentie en verlies van reukvermogen nu ook symptomen van vermoeidheid en stijfheid aan de linkerkant. Het werk kostte hem af en toe ondraaglijk veel moeite. Dat de maatschappij verhardde, maakte het ook niet gemakkelijker. Zijn praktijk werd tegenwoordig overspoeld door mensen die elk een persoonlijk behandelplan eisten. Patiënten toonden zich steeds eigenwijzer. ‘Weet u wel dat wortelkanaalbehandelingen het biologisch evenwicht in de mond ernstig verstoren?’ had een man van wie Sprengler wist dat die een liter cola per dag dronk laatst opgemerkt.

Stuurman onderzocht al zeker tien minuten Sprenglers tandartsstoeltje, dat volgens hem in een veel te hoog aantal gra-

den afliep. ‘Uit meerdere studies,’ zo wist de man te vertellen, ‘blijkt dat er bij zulke instellingen te veel spierspanning nodig is om het fijnmotorische werk te doen. Adaptatie, meeneer Sprengler; uw hersenen registreren door adaptatie de pijn niet meer. U hebt ongetwijfeld problemen met uw maagdarfstelsel en uw lichaam vertoont door de urenlange gebogen houding een bepaalde mate van asymmetrie.’

Als dat alles is, dacht Sprengler terwijl hij het röntgenapparaat uitschakelde. Geen parkinson, enkel een gebrek aan symmetrie. Voor zich zag hij de replica van het zelfportret van Rothko die in zijn woonkamer hing. Het enige zelfportret dat de schilder had gemaakt, waarop die een blik in de ogen had die het midden hield tussen getergdheid en hoop. Als het personage Raskolnikov uit *Misdaad en straf*. De dualiteit van het leven uitgedrukt in een opgetrokken en een afhangende schouder. De verscheurde figuur van Rothko die zich tegelijkertijd onttrok alsook openbaarde aan de kijker.

Stuurman bood hem een fikse korting aan op een nieuw model stoel en raadde hem aan zo veel mogelijk te bewegen, zowel tijdens als na de werkzaamheden. Sprengler herinnerde zich het laatste gesprek met de neuroloog, waarin die eveneens had gehamerd op het belang van voldoende lichaamsactiviteit.

‘Man, het is machtig interessant wat je me daar vertelt, maar zoals je weet heb ik een patiënt in de wachtkamer...’

Even vreesde hij dat ze verdwenen was. Er be kroop hem een onverklaarbare onrust, buiten de irritatie om dat hij haar bezoek niet zou kunnen declareren. Maar toen hij haar in de wachtruimte zag, was het alsof er al die tijd een onzichtbaar koord tussen zijn pols en de hare had gehangen.

Stuurman liep tevreden de deur uit met een ondertekende order, Sprengler schakelde de computer in. Toen hij over

de tarieven begon, reageerde het meisje nauwelijks. Hij begreep dat ze alleen woonde met haar vader. Hij maakte een uitdraai van de afspraken voor de komende drie maanden.

Met enige bevreemding constateerde hij dat zijn agenda genoeg ruimte bood. De laatste maanden bleek zijn patiëntenbestand flink geslonken. Hij werkte trager dan vroeger, en dan waren er ook nog de momenten dat hij het werk moest stilleggen. Hoewel het hem gelukt was zijn ziekte voor zijn assistente verborgen te houden, moest Ely iets hebben gemerkt: heel subtiel had ze voorgesteld de tijd tussen opeenvolgende afspraken te verdubbelen. Maar drie kwartier tussen twee afspraken was wel erg veel. Hij scrolde het bestand door terwijl hij het meisje verdere vragen stelde. Ze bleek een flink eind uit de buurt te wonen.

‘Toeval. Het is gewoon toeval dat ik bij u terecht kwam. Uw buurjongen bracht me hierheen. Ik herkende u pas toen u over onze ontmoeting begon. Wel heel lang geleden, vandaar. U droeg toen een pet. Hoe gaat het met uw bordercolle?’

Dat ze vroeg naar de hond, gaf hem de moed haar het voorstel te doen. Toch hoorde hij zijn stem aarzelen zodra hij begon. Hij bleef naar woorden zoeken die gepaste nonchalance uit zouden drukken in plaats van de schreeuwende, dwingende noodzaak die hij plotseling voelde om haar nog wat langer bij zich te houden.

‘Als je wilt, kun je het hem zelf vragen, aan mijn hond, bedoel ik... hoe het met hem gaat. We kunnen hem daarna wel samen uitlaten. Zoals je vast gezien hebt, grenst mijn woonhuis direct aan de praktijk. We kunnen binnendoor. En mij is zojuist opnieuw aangeraden meer te bewegen. Je doet me er een plezier mee. Ik kan je daarna thuisbrengen, als je wilt.’

Ze kende de buurjongen. Natuurlijk; dat hij zelf niet op

die verklaring gekomen was. Hij had geen hechte band meer met zijn bureu. Maar die zoon van Raamsdonk was een populaire knaap die geregeld feesten organiseerde als zijn ouders weer eens allebei de hort op waren. Van de feesten had Sprengler geen last, al begon zijn hond dan steevast heel hard te blaffen, en bedacht hij telkens weer dat hij maar eens met de gehoorzaamheidstraining moest beginnen. Al die fietsen buiten het hek, de sigarettenpeuken op de stoep en soms zelfs lege wodkafllessen in zijn voortuin. Feestjes. Ja, die moesten er zijn voor de jeugd.

Zijn eigen woorden overrompelden Sprengler. Nooit eerder nodigde hij een patiënt bij hem thuis uit. Als hij een meer altruïstische instelling had, zou hij kunnen denken dat zijn plicht niet ophield bij de behandeling van haar tanden. Hij was echter allesbehalve een ontfermer; feitelijk dacht hij zijn hele leven al enkel en alleen aan zichzelf. Toch beschouwde hij voor het gemak zijn vreemde verzoek als nazorg, zodat hij niet meer dan zijn professionaliteit bewees, en verder niet hoefde na te denken over de werkelijke beweegredenen.

De hond bevestigde hem in zijn vermoedens. Hij gromde niet zoals gewoonlijk, maar liep kwispelend op het meisje af, liet zich door haar aaien. Het onberekenbare wezen dat Sprengler in de nabijheid van vreemden altijd onmiddellijk moest muilkorven, werd als was in haar handen.

Ze was met hem meegelopen door de deur die naar het woongedeelte leidde. Hij had haar bij haar vader horen inspreken, en dat stelde hem enigszins gerust. Ze kon hem wel aanklagen; wat haalde hij zich op de hals door haar zomaar in zijn huis uit te nodigen?

‘Ik zal straks iets te eten voor je maken waarbij je niet veel hoeft te kauwen. Sinds wanneer had je pijn?’

Ze vertelde hem dat het in de nacht was komen opzetten. Ze had een proefwerk dat ze beslist wilde maken, en daarna was er ‘gedoe’ geweest. Gedoe, hij wist niet wat hij zich daarbij moest voorstellen. Hij dacht aan meidengedoe – een vriendinnenruzie, iets van: ik mocht niet bij jou afkijken en nu ben ik boos – maar hij vroeg niet verder. Ze was ook in zijn huis vooralsnog weinig spraakzaam en hij liet het zo. De hond lag bij haar benen. Hij hapte niet, gromde niet. Hij legde zelfs heel even zijn kop op haar schoot. Ze had niets met honden, nooit zelf een hond gehad. Ze vertelde het terloops.

‘Het is leuk hier.’ Sprengler wist niet of ze meende wat ze zei. Ze keek er afkeurend bij. Zojuist hadden ze zo’n twintig minuten zwijsend door de regen gelopen, met de hond kwispelstaartend voor hen uit.

Bij de twee schilderijen in de woonkamer stond ze na terugkomst van de wandeling lang stil, haar hand rustte op de chesterfield. Het ene was het zelfportret van Rothko, het andere was een zelfportret van zijn dochter. Haar gezicht, met een schoonheid als die van de Egyptische prinses Nefertiti, ingebed in een spinnenkop. Een bedenkelijke frons verscheen op Faes gezicht. Haar wijsvinger haakte in een gesp van haar spijkerbroek. De botte, versleten neuzen van haar legerkistjes drukten in de vloer terwijl ze op haar tenen ging staan. Een balletdanseres op klompen, elegant en boers tegelijk. Ze sprak op dat moment niet, vroeg niets, en hij was haar daar dankbaar voor. Om zich een houding te geven schonk hij een glas water voor haar in.

‘Sorry, ik heb verder alleen maar sterkedrank, of een bier-tje, dat kan ook.’

Hij moest ervoor naar de kelder, waar hij zichzelf meteen een glas Laphroaig inschonk. Hoelang was het geleden dat hij een vrouw op bezoek had? Eigenlijk was ze nog maar een kind. Bier, was ze daar niet te jong voor?

‘Zou ik misschien mogen douchen? Ik heb het zo koud.’

Stilzwijgend had hij haar de badkamer gewezen en een handdoek en wat droge kleding voor haar klaargelegd. Hij wist niet wat hem meer verbaasde: de onbevangenheid van haar vraag, of het feit dat zij zich net zo vertrouwd bij hem moest voelen als hij bij haar. Terwijl zij zich douchte, haalde hij een biefstuk voor haar en zichzelf uit de vriezer. Extra mals, stond er op de verpakking, ook haar gevoelige tand moest hiertegen kunnen.

In de keuken betrapte hij zichzelf erop dat hij neuriede.